

הארץ

חדשות זקנה במסדרון - אל תקרא לי זקן

"הארץ" 06.02.2017 נורית וורגפט

מישהו חשב על השלכות המעבר מ"זקן" ל"אזרח ותיק" על זקני צפת? שלא לדבר על הפגיעה באזרחית היא במסדרון בית החולים

מאז שדווח על ההחלטה לשנות את שמה של קצבת הזיקנה של הביטוח הלאומי ל"קצבת אזרח ותיק", המדור מודאג. אם מוסיפים לכך את כוונתה של ח"כ טלי פלוסקוב (כולנו) לשנות את שמה של ועדת המשנה "למעמד הקשיש" לוועדת המשנה "למעמד האזרח הוותיק", עולה החשש כי המלה זיקנה תוקע כמלה גסה ותוצא מלקסיקון הכנסת. המדור חרד לשמו הטוב, ולא רק הוא. מישהו חשב על ההשלכות של צעד כזה על זקני צפת? הם הרי עלולים לשקוע באנונימיות, שכן קשה לדמיין את מנחי מהדורות החדשות מדווחים שאזרחי צפת הוותיקים לא זוכרים חורף כזה. גם לא תצמח סיסמת בחירות מנצחת מ"האזרחית הוותיקה במסדרון".

המדור אינו מתנגד לשימוש תקין-פוליטית בשפה, אבל לא בטוח שהמלה עצמה היא הבעיה, ולא השימוש שנעשה בה. בחברות מסוימות מכבדים אנשים בתואר "זקן" (בלי קשר לגיל), אך במקומותינו היא קללה מקובלת: "יא זקן, כמה זמן לוקח לרדת מהאוטובוס!" או "יאללה, זקן, לך כבר לבית אבות". המדור מציע להתחיל לתרגל את העדכון: "יאללה אזרח ותיק, לך כבר לבית אבות."

בדיון בוועדת הרווחה בכנסת הוסברה היוזמה ברצון למנוע פגיעה ברגשותיהם של מקבלי הקצבאות. רבים בציבור הינהנו בהסכמה. יש אפילו כאלה שמשתדלים לדחות את מימוש הקצבה, ובלבד שלא יוצמד לשמם התואר זקן. מנגד, מייסד ויו"ר ארגון "כן לזקן", נתן לבון, סבור שסדר העדיפויות השתבש וכי סכום הקצבה פוגע ברגשות יותר משמה: "אם היו מגדילים את הקצבה שמשנים את שמה אפשר היה לעשות חגיגה, אבל מי שהסכום הזה לא מאפשר לו לקנות לחם במכולת, לא משנה לו אם יקראו לזה קצבת אזרח ותיק". לבון מתעקש על שם הארגון שלו כבר שנים, גם לנוכח הצעות לשנותו. "מי שלא מוכן להיקרא זקן, אינו יכול לדרוש זכויות של זקנים", הוא אומר, ומוסיף: "היוזמה הזאת היא אחיזת עיניים, והיא מסיטה את הדיון מהנושא העיקרי — שדופקים את הזקנים."

לכאורה, שינוי שם של קצבה אמור להיות מהלך קל, כמעט נטול עלות. ובכל זאת היא מתגלגלת במסדרונות כבר יותר משנה. ראשיתה בביטוח הלאומי דווקא, וגם כעת היא צריכה לצלוח קריאה שנייה ושלישית. אחד מיוזמיה, האזרח הוותיק ח"כ נחמן שי, יו"ר שותף בשדולה למען הגמלאים בכנסת, סבור כי שינוי השם ייצור שינוי תודעתי שישפיע על תחומים נוספים: "סוף סוף יבינו שמקבלי הקצבה הם לא בהכרח זקנים. אבי היה אומר שזקן הוא 'עובר בטל' (ביידיש). זה לא נכון. הגישה הזאת צריכה להשתנות". למה לקח כל כך הרבה זמן להעביר את השינוי? "אין לי מושג", אומר שי, "אולי כי באמת לא חושבים על האוכלוסייה הזאת. לא מביאים אותה בחשבון, אפילו לא לקראת בחירות, וזו טעות גדולה. אנשים שהגיעו לגיל השלישי מצביעים עוד שש-שבע פעמים, הם קרוב ל-25 מנדטים. זה כוח עצום, וזה אומר שצריך לחזר אחריהם כל הזמן."

היוזמה זוכה לעידוד מהבלשנית פרופ' צביה ולדן: "המלה זיקנה הולכת עם קונוטציות פחות נעימות של חולשה ותלות, לאו דווקא של חוכמת חיים כמו בחברות מסורתיות. לכן אני חושבת שזה שינוי מבורך. מלים אמנם לא יכולות ליצור מציאות, אבל הן יכולות להשפיע על התפישה. אזרח ותיק מבטא את זה שהיית אזרח פעיל בחברה במשך שנים. המלה ותיק מסמנת שעשית משהו, תרמת לחברה, וכעת החברה מחזירה לך. הרעיון המרכזי הוא של הדדיות וזכות, ואין בו שום ביטוי של חולשה."

אולי רגישות לשונית היתה מסייעת למשרד הבריאות, אשר פתח אתר היועצות עם הציבור הרחב. זו יוזמה ברוכה, שזוכה להתעניינות וכבר הניבה כמה המלצות. איך זה עובד? "מקבלי ההחלטות מגדירים שאלה. על בסיס התשובות נוצרות תובנות" (כך באתר). ובכן, תחת הכותרת "היערכות המערכת להזדקנות האוכלוסייה", הוגדרה השאלה: "כיצד לדעתך מערכת הבריאות יכולה לסייע למשפחות המטפלות בזקניהן, על מנת לחזקן ובכך לאפשר לזקן לחיות לאורך זמן בביתו ובקהילתו?"

הניסוח מזכיר את הנוהג המעליב של רופאים לפנות אל מלווים של מטופליהם המבוגרים, ולדבר על האחרונים כאילו אינם נמצאים או לא מבינים. שימוש בניסוח כזה במסמך רשמי וציבורי של המשרד ודאי לא עוזר להיאבק בנוהג. אפילו אם לא מאמינים שזקנים יכולים להירשם לאתר אינטרנט, אי אפשר לנסח שאלה כך שהזקן לא יוצג רק כנטל על משפחתו אלא גם כאדם? אזרח ותיק, נניח?

אחד האנשים שמאחורי המיזם, ניר קידר, סמנכ"ל בכיר לתכנון אסטרטגי וכלכלי במשרד, אומר שהשאלה הזאת לא הוצגה בדיון פתוח, אלא בכנס מקצועי. היא הועלתה, לדבריו, "כי הגורם המרכזי שבגללו אדם סיעודי עובר למוסד הוא שחיקה של בן המשפחה המטפל בקהילה", והוכנסה לאתר היועצות מפני שבמשרד מאמינים בשקיפות. קידר אומר שיש במשרד התייחסות רבה לדעתם של בני הגיל השלישי, שמושמעת בין היתר בדיונים בקבוצות מיקוד.